

נושא בפרשת תצוה:

פיתוחי חותם "קודש לה" שעל הציץ – באיזה סדר נכתב?

וגם:

האם ראה מרן בעל "אורחות חיים" זי"ע מראדזין

את "ציץ הכהן גדול" בעיר רומי, כשנסע לחפש את החילזון לתכלת של ציצית??

בשורות דלהלן מובאת סקירה תמציתית אודות סיפור המעשה השגור בפי "העולם", ולפיו ביקר מרן הגאון הקדוש אדמו"ר בעל "אורחות חיים" ו"בעל התכלת" זצ"ל, במרתפי מוזיאון ה"וואטיקן" שבעיר רומא באיטליה, בעת ששהה כידוע במדינה זו לצורך החיפוש אחר חלזון התכלת, לשם חידוש מצוות התכלת בציצית (בין השנים תרמ"ז-תר"ץ בערך). במהלך ביקורו האמור, כך נטען, זכה מרן בין השאר, לראות במו עיניו את "הציץ" של הכהן הגדול בבית המקדש, ולפי צורתו ותואר מראהו, תורצו כביכול שאלות מסובכות שהועלו במשך מאות בשנים בנידון זה.

למרות כי אין כל אחריות כל המסופר בזה עלינו (=ראו בהמשך ובגוף הדברים), ויש בכלל מי שמערער על פרטים שונים (במיוחד בכל הנוגע לראיית הציץ כביכול) – מכל מקום, למען שלימות היריעה ובתור "דבר בעתו" בעת שהננו קוראים בתורה את "פרשת תצוה" העוסקת בנושא "בגדי כהונה", הקדשנו אפוא את היריעה דלהלן לנידון, תוך ציוני המקורות, למען לא יחסר המזג. אל האמור אף נוספו פרטים שונים וגרסאות אחרות בנידון, בחלקן מן הפחות ידועות בצבור.

יריעה זו אמנם ראתה אור לפני כארבע שנים. אולם למען רבים אשר טרם התוודעו לה, ובפרט לאור כמה תיקונים ותוספות חשובות, שהתווספו בגוף המאמר – נדפסים הדברים בשנית בס"ד לתועלת הרבים, ויתבררו ויתלבנו הדברים.

"ישמע חכם-ויוסיף לקח!"

המערכת

ב"ספר החסידות" לסופר החרדי החכם והחוקר ר' אהרן מרכוס ז"ל מקראקא, מסופר אודות ביקורו של רבנו זצ"ל בעיר רומא שבאיטליה, לצורך בירור בגוון המדויק של ה"תכלת" של בית המקדש, ומביא שם דברים המיוחסים ל"מלווה" שנלווה אל רבנו בביקורו זה, ולשונו כדלהלן (לפי התרגום בעברית בהוצאת "נצח"¹):

"[הרבי מראדזין] גילה את החילזון בים האדריאטי, ממנו היו צובעים את התכלת לציצית ולבגדי כהונה... לשם כך יצא הרבי למסעות חקירה מיוחדים, ומשהצליח ליצור את הצבע בהתאם לדין, נסע לרומא, על מנת להשוות את צבע התכלת שהפיק, עם צבע בגדי הכהן הגדול, שכמה מהם, המעיל והאבנט, שמורים היו בוואטיקן מימות טיטוס הרשע.

"מלווהו, אשר הצטרף אליו לשם עריכה מחדש של תכנית בית המקדש (הוא הקים בתבנית זעירה את בית המקדש, והציגה בתערוכות), סיפר לי, כי מצויים היו שם שלשה ציצי זהב, שהיו על מצחו של הכהן הגדול. ועל פי תיאורו, מצאתי פתרון למחלוקת בגמרא, וכן הלכה קשה ברמב"ם.

"בגמרא נחלקו הדעות אודות הכתב שעל הציץ, שכן בכתוב נאמר² "וְעִשִּׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר, וּפְתִיחַתָּ עָלָיו פְּתִיחַי חֹתֶם "קֹדֶשׁ לָהּ" ". וכך שנינו בגמרא³ :

"תניא, ציץ דומה כמין טס של זהב, ורחב שני אצבעות ומוקף מאוזן לאוזן, וכתוב עליו ב' שיטין (=שורות): יו"ד ה"א מלמעלה, ו"קודש למ"ד" מלמטה (רש"י: שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם, מאחר ששני שיטין היו).

"ואמר רבי אליעזר ברבי יוסי: אני ראיתיו ברומי (רש"י: שהכניסוהו לאוצר המלך ליטול מה שירצה, במסכת מעילה⁴ במעשה דבן תלמיון), וכתוב עליו "קֹדֶשׁ לָהּ" – בשיטה אחת". (=עד כאן דברי הגמרא).

"והנה, מתעוררת השאלה:

"מדוע לא נתקבלה על ידי שיטת "מאן דאמר" הראשון, הדעה שאושרה על ידי עד ראיה (רבי אליעזר ברבי יוסי), והוא המשיך לעמוד על הקבלה שהייתה

¹ תל אביב תש"ד, עמ' 244-245.

² שמות כה, לו.

³ סוכה ה, א.

⁴ יז, ב.

בידו, המסתברת בקושי – הגורסת כי בשורה השנייה (ולא בראשונה) כתוב
 "קדש ל"?

"כמו כן קשה להבין: מדוע אין הרמב"ם פוסק ההלכה כרבי אליעזר – אלא
 פוסק כתנא קמא⁵?

"והנה, אותו ר' אברהם (?), תאר לפני את הציץ שראה במו עיניו:

"הציץ מורכב מחלק אמצעי רחב, המותאם לצורת המצת, ובשני אגפיו הוא
 מונח על כונניות הצמודות לרקות המצת. הכוננית הימנית, כמו עצם הרקה, אף
 היא מונחת למטה מעצם המצת, והחלק האמצעי המקביל לו (הכול מקשה אחת).
 על אותה כוננית ימנית, כתובות ארבע האותיות "קדש ל", ואלו "השם
 המפורש" קצת למעלה מהן על החלק האמצעי.

"והנה, המסתכל בציץ, טרם שהניחו הכהן הגדול על ראשו, רואה לפניו שתי
 שורות, דהיינו: העליונה, כשהיא נשענת על הכוננית הימנית, שהיא תחתונה
 לה. ברם, על מצחו של הכהן הגדול, מתהווה שורה אחת, והאותיות "קדש ל"
 נצבות לימין השם המפורש. וכך צדק שיטת "מאן דאמר" הראשון, שלא אבה
 להתעלם מהקבלה שקיבל מרבותיו, אם כי במצוקת הרדיפות התערפלה
 במקצת. למעשה אין הוא חולק כלל על רבי אליעזר, ודעת שניהם עולה אפוא
 בקנה אחד".

עד כאן – תיאורו של הרב החכם רבי אהרן מרכוס, מתוך ספרו "החסידות".

ואלו בספר "נחלת צבי" (פרשת פקודי) מאת הג"ר צבי הירש פינטער שליט"א מניו
 יורק, מביא הדברים בסגנון אחר, הדומה יותר לגרסה הרווחת ב"עולם", וזה לשונו:

"ואומרים בשם האדמו"ר מראדזין זצ"ל, כשעסק בבירור ה"תכלת" האמתני,
 נסע לוואטיקן ברומא לברר את מהות התכלת, ואמר שראה את הציץ, והיה
 כתוב "קדש ל" – באותיות קטנות, ו"יו"ד ה"א" – באותיות גדולות*. ואם כן,
 המחלוקת ביניהם אם נחשב (זה) כשורה אחת, או כשניים".

(* כזה: "קודש ל יקו"ק).

⁵ פרק ט מהלכות כלי המקדש, הלכה א.

[הערה: שם, בספר האמור, מביא גם שמועה המיוחסת לכ"ק מרן אדמו"ר הרא"ם מגור זצ"ל בעל ה"אמרי אמת", שראה אף הוא את הציין.

וכך הוא מספר:

"ומשמו של האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל אומרים, שבאחת הפעמים שהוא נסע לארץ ישראל, עשה "תחנה" ברומא, לא רחוק מקריית הותיקאן, שם היה ספר ישן נושן, שאף אחד לא ידע באיזה שפה הוא כתוב ואיך אפשר לקרוא אותו.

"כשמרן ה"אמרי אמת" שמע מזאת, אמר שהוא מסכים לנסות ולפענח את הכתוב בספר, בתנאי שיתנו לו לבקר באוצרות המונחים שם מימות הבית שני, והסכימו.

"הביאו לו את הספר, והחל לדפדף, ואחר כך החל לקרוא בדיוק מה כתוב שם. וכולם התפלאו על גאונותו הרבה. ושאלו אותו: "רבי, איך הצלחתם לפענח מה כתוב? והשיב להם: "פשוט מאד, בכל ספר כותבים בראשי העמודים אותיות א' ב', כדי לדעת את מספר דפי הספר. ולכן ידעתי שהצורה הראשונה היא האות א', השנייה היא האות ב', וכן הלאה"..

"ונתנו לו לרבי לבקר באוצרות הוותיקאן, ובין הדברים שהלך לראות, היה ה"ציין". וראה שהיה כתוב בו "קדש לה' – באלכסון". (וראה שם ב"נחלת צבי" באור, האם יש מחלוקת בשורת אלכסון, האם נחשבת שורה אחת או שני שורות, או שמא אלכסון נחשב גם כשורה אחת וגם כשני שורות).

והנה באשר לעצם צורת הכתיבה שמביא ב"נחלת צבי" בשם רבנו הגדול מראדזין, שהאותיות "קודש ל..." כתובות היו באותיות קטנות, ואלו שם "יקו"ק" באותיות גדולות – הרי בלי קשר לעצם הספור והשמועה, כך היא בעצם שיטת הגאון המפורסם רבי אליהו דוד רבינוביץ-תאומים זצ"ל אב"ד פוניבז' דליטא, ובסוף ימיו רבה של ירושלים עיר הקדש ת"ו, הידוע בכינויו "אדר"ת", כפי שהיא מובאת בקובץ התורני "נטעי נעמנים" כרך ג' (עמוד קנח). שם, בתוך חידושו על התורה⁶ הוא כותב כדלהלן:

במדרש⁷ "ויסע משה את ישראל, הדא הוא דכתיב "הלה' תגמלו זאת". רבי ששא בנו של רבי אבא היה כותב ה"א (=של הלה') מלמטן, ולמ"ד מלמעלן".

⁶ לפרשת בשלח על הפסוק "ויסע משה את ישראל".

⁷ שמות רבה, כד-א.

ופירש בספר "מתנות כהונה": הה'–קטן, ושווה לכל האותיות, ורק הלי'–היה כותב גדול (וכמנהגנו)..

ודע, שנראה לי מזה לפרש מה שאמרו בשבת⁸ "ציץ–כמין טס של זהב וגוי, וכתוב עליו בשני שיטין–יו"ד ה"א למעלה וקדש למ"ד למטה, ואמר רבי אליעזר ברבי יוסי, אני ראיתיו (את הציץ) בעיר רומי, וכתוב "קדש לה' " – בשיטה אחת". ועיין שם ברש"י ובתוספות (=זה לשון התוספות: "נראה לרבנו תם, ש[לשיטת תנא קמא] היה כתוב יו"ד ה"א בסוף שיטה ראשונה, וקדש ל'– בתחילת שיטה שנייה. והשתא נקרא יפה. ואין לפרש כמשמעו, שאם כן אינו נקרא כהלכתו" – עד כאן).

ולדברינו (בשם ה"מתנות כהונה" למדרש האמור) יש לומר בפשיטות, שהכוונה באומרו "קדש ל' מלמטה, היינו באותיות קטנות כפי גדל הציץ והראוי להיות מקומה, וה'–מלמעלה, היינו באותיות גדולות. ומשום שם "השם" שנכתב למעלה (=גדול), קורא ל"קדש ל' (=הקטן)–"למטה". ודו"ק:

(=ע"כ מדברי הגאון האדר"ת זצ"ל כמובאים בספר הנ"ל)

*

אכן, בספר "תורה שלמה" של הגאון רבי מנחם מנדל כשר ז"ל⁹ לאחר סיכום שיטות הראשונים בכתובת האותיות "קדש לה' " על הציץ, הריהו מביא בהערה מתחת לקו בזה הלשון:

"וראיתי להביא כאן דבר מעניין, מה שכתב בספר "החסידות" לרבי אהרן מרקוס (=וכאן הולך הוא ומרצה את לשונו המובא לעיל, ולבסוף הוא מוסיף וכותב על כך):

"כפי מה שהתברר לי מבני המשפחה, וחסיד ראדזין, כולם בפה אחד אמרו, שלא נשמע מעולם כלל סיפור זה. וגם אדמו"ר מראדזין זצ"ל בעצמו לא הזכיר בשום מקום בספריו עניין זה, ואם אמת היה הדבר, בלי ספק שהיה מזכיר הדברים בספריו, והדבר היה מפורסם בעולם. ובפרט שלא נשמע כלל ברומי שיש דבר כזה במציאות, ואולי אותו שסיפר ראה באיזה מקום שעשו דוגמה לציץ, שאין לזה שום ערך.

⁸ ג, ב.

⁹ כרך כג, ויקהל-פקודי, במילואים עמ' קפג.

”גם עיקר הדבר אין לו שום ביאור:

”שלפי דעתו נמצא, ש”קדש ל” היה כתוב על הכוננית, וזה לא נכון. כי לפי חז”ל, גם ”קדש ל” היה כתוב על הציץ, והוא היה כולו מקשה אחת. ממילא, שכל התיאור לא נכון. ובכלל, כל התיאור של ”כונניות” אין לו יסוד, כי לפי הציור הנ”ל, הציץ של זהב היה מחובר אל המצנפת ולא על הכונניות.

”ויש להתפלא על הרב ר’ אהרן מרקוס ז”ל, איך נכשל להאמין סתם לכל דבר שאחד מספר לו ולפרסם זאת בספר. ומזה יש לדון על כמה ספורים תמוהים שישנם בספרו... שאין לסמוך עליהם, כי יסודם רק בשמועות ודמיונות בעלמא.

(=ע”כ מספר ”תורה שלימה” הנ”ל)

ומעניין לעניין באותו העניין – מן הראוי להביא כאן את עדותו של הגאון הצדיק הנודע רבי אברהם שמעון הלוי הורוויץ-אנגיל מזליחוב, הנודע בכינוי הרם ”רבי שימע”לה זעליחובר” ואשר כיהן בזמנו בתור ”מנהל רוחני” בישיבת חכמי לובלין, כפי אשר מופיעה במכתב בכתב ידו, הנדפס בספרו ”נהרי אש”.

וזה לשונו במכתב (מ”ה) :

”אני אכתוב לך שמועתי, מה ששמעתי מן הזקנים שהיו מקורבים לרב הקדוש רבי גרשון הנוך מראדזין ז”ל, מחדש התכלת ומחבר הרבה ספרים. ששמעו מפיו ז”ל, שגם הוא נסע לשם, לרומי, לראות כלי בית המקדש, ובעיקר רצה לראות מראה חוטי התכלת שבפרוכת. שכיוון שהיו כפולים ששה, הצבע של התכלת יוכר בהם היטב.

”אבל לא נמצא שם ברומי כלום מכלי בית המקדש. ושאל גם כן למשרתים הגדולים אשר שם, איך יתכן שיאבד אוצר יקר כזה? ולא השיבו לו מאומה. זולת ”קרדינל” זקן אחד שאמר לו ששמע מזקנו, שבערך בשנת ר”ל עד ר”מ (=לאלף החמישי), לחמו האשכנזים את הרומאים, ובראשם היה אז במלחמה זו הבייערן (=הבווארים) שבירתם ”מינכן”, יימח שם. וכדומה לי שמלחמה זאת זכרה הרב ”צמח דוד” ז”ל בספרו. האפיפיור שלהם היה אז ”מלך רומי” כנהוג אצלם, והאשכנזים פרצו פתאום לפרוורי רומי ולא היה להם שהות אז להוציא את האוצרות שברומי החוצה מפניהם, הסכימו האפיפיור ויועציו לגנוז במחילות עפר מה שאפשר לגנוז, ומה שאי אפשר לגנוז-ישרפו. כי לא רצו שהאוצרות יפלו לידי האשכנזים.

"סוף דבר היה, שהאפיפיור שהיה אז המלך של רומי, נשבה, וישב אסיר במינכן ימים רבים. ויש אומרים, שלא חזר כלל לרומי, כי מת שמה, וגם הקרדינלים שהטמינו האוצרות, ברחו איש לנפשו לכל מדינה שמצאו מקום לברוח ומתו שמה, משום זה נשכח מקום המטמון ומכל שכן מה ששרפו שאינו עוד. ומפני שכל ה"עסק ביש" עדות לחרפה היא להם, לא נכתב כל זה בספרי דברי הימים שלהם.

ומסיים רבי שמעו"לה זצ"ל את דבריו במכתבו:

"עד כאן-השמועה ששמעתי מן זקני חסידי ראדזין, ואלי זה האמת והישר. (ואולי נזדמן זה, כי מן השמים היה זאת נכון שלא ימצאו כלי בית המקדש תחת יד הטמאים הללו"

(=עד כאן בספר "נהרי אש" לרבי שימעלה זצ"ל)

*

תימוכין לעצם הדברים הללו, ניתן למצוא בעדות שבכתב אשר חקק בעט ברזל ועופרת הרב הגה"צ רבי ישראל יעקב מאסקאוויטש זצ"ל, בנו הגדול של הגאון הקדוש הנודע רבי שלום מאסקאוויטש אדמו"ר משאץ-לונדון זצ"ל, אשר נפטר לדאבון לב בגיל צעיר על פני אביו הגדול (אשר התאבל עליו מאד). וזה לשונו בכתביו¹⁰:

"ביום א' פרשת ויקהל-פקודי תרצ"ז, י"ז אדר, היינו ב"רומי חייבתא". וביום ב' בו, הלכנו אל הוואטיקאן לראות כלים מבית המקדש (עיין יומא נו., שבת סג., מעילה יז., אמר רבי אליעזר ברבי יוסי, אני ראיתיהו ברומי, והיה עליו (על הפרוכת) כמה טיפי דמים של פר וכו'. וגם את הציץ ראה רבי אליעזר ברבי יוסי, עיין שם).

"ולא ראינו שם כלום, כי לא נמצא כלום, כן אמרו כולם פה אחד. וזה סוד נעלם שלא נמצא מאומה, כי הלא הביא טיטוס ימ"ש כל הכלים שבבית המקדש, ועתה לא נמצא אפילו אחד, וכי איך אפשר זה?! אלא נעשה נס חוץ לדרך הטבע, שלא ימצאו כלים קדושים כאלו במקום טומאה כזה"...

(=וראו עוד שם, מעוללות הביקור ברומי הרשעה).

¹⁰ נדפס בספר "אור הגנוז" - שאץ, ובספרו "שארית יעקב".

וכן מספר על עצמו הרב הגאון רבי מרדכי פארהאנד ממאקווא בספרו "שו"ת באר מרדכי"¹¹, לאחר שביקר בעיר רומי וביקש לראות שם את כלי המקדש לאחר שרקם קשרים וקיבל רישיון לכך. וכך הוא כותב¹²:

"לשאלת רבים גדולים וטובים אשר קוטנם עבה ממתני, להודיעם מנסיעתי לרומא רבתא, ומהם שאלו על כלי בית המקדש אם נמצאים עוד שמה, ומובן שלא היה בחוק האפשרי להשיב לכל אחד ואחד כי רבים הם...

"ונחזור לענייננו בס"ד לעניין כלי המקדש אם נמצאים שם עתה, ואציע שחכמי ישראל היו ברומא, ר' אליעזר ור' יהושע ור' נחמן היו ברומא... (ומביא המקורות בחז"ל מתנאים ואמוראים שהיו ברומא וכן מכלי המקדש שנשארו שם, ולבסוף הוא כותב):

"ואחר כל הדברים האלה דרשתי וחקרתי ונודעתי שם עם הדעלעגאציאן (=משלחת דיפלומטית, שגרירות) שלנו בעיר רומא, וכתבו לחכם הגדול קאמענטאטאר מאראקקי... ואמר לי שעתה לא נמצא כלום מכלי המקדש, ושהובא לפני איזה מאות שנים לקאנסטאנטינאפאל (קושטנטינה), ומשם אבד זכרם. ובבית תפלותם היותר גדולה אצלם נמצא עמוד אחד כדמות גפן, שזה נשאר מבית מקדשנו תע"א, ויותר לא נשאר שם"...

"וגם כן ראיתי כתוב, שיש ברומא שבאיטליה הנזכר שני עמודים של נחושת שהיו בבית המקדש ממעשה שלמה המלך ע"ה חקוק "שלמה בן דוד", ואמרו היהודים אנשי רומא כי בכל שנה ושנה ביום ט' באב מצאו זיעה עליהם נגזרת כמו מים, ע"כ..."

"בכל זאת אני בקשתי אחר כל זה, וחקרתי מחכמי וראשי כל המדעים, ובפרט בענייני היסטאריק (היסטוריה), ולא נמצא עתה כלום. ואולי היה, אבל עתה לא נמצא... ואולי יכול להיות שנשארים שם במערה, כי הדרכים והילוכי המערות שיש שם אין מספר למו... ועוררתי זה, כי יש כותבים ששם ברומא מערה שגגזו טיטוס בן אספסיינוס כלי המקדש שהביא מירושלים... ומכל זה לא נודע לנו, וכל הידיעות בזה רק כמי שרואה בערב, ונזכה שיהיה יום ולא לילה, והיה לעת ערב יהיה אור והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים כנבואת החוזה זכריה, אמן כן יהי רצון"...

(=עכ"ל המחבר רבי מרדכי פארהאנד גאב"ד מאקאווא לענייננו)

¹¹ גאלאנטא תרפ"ז.

¹² שם בסימן יב.

עדות אחרת של יהודי פליט שואה, שהתגלגל אחרי המלחמה לעיר "רומא" והצטרף לקבוצת חסידי פולין בראשות החסיד המחנך הנודע רבי לייבל קוטנר ז"ל מחסידי גור – מצויה בין קפלי סיפורו של הרב הישיש רבי יצחק אלחנן גיברלטר ז"ל¹³ מבני ברק, הדברים פורסמו במסגרת ספרו המונוגרפי המאלף "יסוד יסרני" המוקדש לתולדותיו, ובהם מסופר בין היתר אודות ביקורו בוואטיקן, עם חברים אחדים פליטי המלחמה.

והרי תקציר מתיאורו המאלף של המחבר, הרב גיברלטר ז"ל¹³:

"נסענו לעיר רומא... שהינו באחד מפרבריה של העיר במשך יום או יומיים, וניצלנו את הזמן כדי לראות את המוזיאון של רומא. בהיותנו לבושים בבגדי המחנות (=שעדיין היו אז עליהם), לא נדרשנו לשלם ברכבת או בכניסה למוזיאון..

"לאחר מכן רצינו לבקר בוותיקן ולראות האוצרות הרבים הטמונים שם. חשבנו שאולי יתנו לנו לראות כלים מבית המקדש, וחלומנו היה לראות את מנורת הזהב הגדולה..."

"הגענו לוותיקן בליווי של מדריך איטלקי דובר גרמנית, שחשב שאנחנו אנאלפביתים, ואפשר לספר לנו דברים לא נכונים. קשה לתאר את כמות הזהב הרבה, המצויה באולם הוותיקן. ישנן שם עשרות מנורות מזהב טהור בגובה מטר. המדריך ראה שאיננו מתעניינים בדברי ההדרכה שלו, והביא אותנו למרתף האוצרות של הוותיקן. העושר המצוי בהם, הוא בלתי נתפס. ראינו שם בגדי זהב, ויהלומים כחולים בגודל של שקדים..."

"ביקשנו מהמדריך להראות לנו את כלי המקדש, והוא הראה לנו מנורה גדולה העשויה מזהב, ולה שלושה קנים. על המנורה היה כתוב "שם השם". אמרנו לו מיד, שבבית המקדש הייתה מנורת זהב בת שבעה קנים, ולא היה רשום עליה שם... המדריך ראה, שאותנו לא ניתן לשקר..."

"הוא הראה לנו מדרגות היורדות לעבר שער כלשהו, ואמר לנו שיש בהמשך מרתף סגור עם אוצרות, אך לא ניתן לבקר בו מחשש גניבות.. כנראה שבמרתף זה מוטמנים הכלים מבית המקדש.. כיום נעשתה הסוואה לפתח המרתף, כדי שלא יראו אפילו את הדלת, ולא יופעלו לחצים על אנשי הוותיקן.. למעשה, לא ראינו שם שום דבר מבית המקדש".

(=ע"כ מעדות הרב גיברלטר הנ"ל)

¹³ בספרו הנ"ל עמ' 425.

לאור עדויות מצטברות אלו, ניתן להבין לכאורה, כי אין כיום עדות מוסמכת מגורם יהודי כלשהו בדורות האחרונים, שראה במו עיניו וללא ספק את כלי המקדש בוויטיקן.

*

מאידך גיסא נתקלים אנו לכאורה בעדות מעורפלת משהו, המגיעה מכיוונו של אחד מרבניה הישישים של תונים וטריפולי – שראה כביכול את "הפרוכת" בוויטיקן ברומא.

המדובר ברב המוסמך רבי יצחק חי בוכבזה זללה"ה (נפטר בשנת תר"ץ), שכיהן כרבה של טריפולי, ומחבר הספרים "לב ימים" "לחם לפי הטף" ועוד.

בערוב ימי הרב, בחודש אייר שנת תרפ"ט, הגיע וויטוריו מנואל מלך איטליה, לביקור ממלכתי בעיר טריפולי שבלוב, שהייתה נתונה תחת חסותו ושלטונו. אלפי בני הקהילה היהודית המקומית, יחד עם ראשי הקהילה, יצאו לקראתו וקיבלו את פניו בתהלוכה חגיגית מפוארת. מסיבת קבלת פנים חגיגית נערכה למלך, בבית הכנסת המפואר "צלחח בישי" שבעיר.

בראש טקס קבלת הפנים, עמדה דמותו ההדורה של הרב, לבוש בגלימתו הצחורה כשזקנו הלבן הארוך יורד על פי מידותיו. הרב הכניס את המלך והושיבו בבימה שליד ארון הקודש. ההיכל נפתח, ומנגד הבהיקו ספרי התורה בכל הודם והדרם. המלך הזין את עיניו בהשתאות רבה בספרי התורה הרבים הנצבים ועומדים בארון מחולקים בשבעה מדורות, הרב פתח בברכת "הנותן תשועה למלכים", עליה ענו כל הקהל "אמן" בקול מהדהד.. למלך תורגמה הברכה באיטלקית והוא נראה מרוצה מכל הטקס. במיוחד התפעל מתואר פניו של הרב ומהדרת כבודו, ומתוך הערצה והוקרה הושיט המלך את ידו לרב והודה לו על הברכה שיצאה מעמקי לבבו.

כאות הוקרה ותודה, נתן המלך לרב "עישור כבוד" מטעם ממשלת איטליה, ונפרד ממנו בחיבה מיוחדת, תוך שהוא מבטיח להזמינו בקרוב לרומא, לשם ביקור גומלין.

ההזמנה לא איחרה לבוא. כעבור זמן מסוים, נתקבל בביתו של הרב בוכבזה מברק מיוחד בחותם המלכות, המזמין את הרב, שהשאיר על המלך רושם מיוחד, לבקר באיטליה ולהשתתף בחתונה משפחתית שעמדה להיערך בבית המלך, כדי שיברך את בני הזוג המלכותי לפני נישואיהם.

ואכן הרב נענה להזמנה המלכותית, ונסע עם קבוצת בני לווייה לאיטליה. הוא נתקבל אצל המלך בכבוד מלכים, מתורגמן מיוחד תירגם את דבריו ואת בקשותיו לטובת

הקהילה היהודית של טריפולי, ובקשותיו מולאו. היה זה מעמד נשגב של קידוש שם שמים, ומקור גאווה לקהילה היהודית המקומית ברומא.

לבסוף, כשבא הרב הקשיש להיפרד מן המלך, נשאל הרב, במה יוכל המלך לגמול לו על טרחתו וכבודו? ענה הרב: "לא חסר לי מאומה, בחסדי שמים!" "בכל זאת" – לחץ המלך – "ברצוני לכבדך!" ענה לו לבסוף הרב: "בקשתי היחידה היא, באם ניתן לראות את כלי המקדש, השוכנים כאן ברומא!"

בתחילה התקשה המלך למלאות בקשתו וניסה להסיעו לעניין אחר, ואמר שאין זה בסמכותו של המלך, אלא בסמכות בלעדית של האפיפיור בלבד. אולם משהתברר למלך כי מלבד בקשה זו אין הרב מעוניין בדבר – הבטיח לו שינסה את כוחו וידבר על כך עם האפיפיור. לבסוף אכן הגיע הרישיון המיוחל, והרב הזמן לביקור בוואטיקן ביום ובשעה מסוימת – בתנאי שיגיע בגפו.

הלך הרב וירד עם המדריך למרתף הוותיקן, למקום שלפי המסורת שם נמצאו כלי המקדש. הרב ראה שם כלים מכלים שונים, ולפי המסופר – ראה גם את הפרוכת. אולם משבאו להיזיז ווילון מסוים בכדי להראותו עוד – תיכף נתחרט ואמר, כי די לו במה שכבר ראה, ואינו יכול לראות יותר, וביקש תיכף לצאת את המקום.

בגמר הביקור, מספרים בני משפחתו, חזר הרב באנייה לטריפולי, כשהוא שבור ורצוץ. בהגיעו לעירו, תיכף חלה ועלה על ערש דווי, וכעבור ארבעים יום נפטר לבית עולמו, מבלי שיספיק לספר בפרוטרוט אשר ראה, ואת סודו לקח עמו לקבר.

(=הדברים לקוחים מתוך תולדות המחבר בהקדמה לספרו "לחם לפי הטף", ומאושר מן הזיכרון בידי הגר"ב סעדון, רבה של גרבה ולבסוף ימיו בפאריס שבצרפת – בהסכמתו לספר "גנזי ברכה" מאת הרב בוכבזה)

*

לסיום הדברים, אי אפשר מבלי למסור מעשה מאלף ומשכיל, אשר זכינו לשמוע מפיו של הגאון החסיד רבי יוסף צבי סג"ל שליט"א, ראש כולל "צמח צדק" חב"ד בעיר העתיקה בי-ם. המעשה קשור עם ביקורו הנודע של מרן הגאון הקדוש "בעל התכלת" זצ"ל לצורך חקירותיו, במרתף הוואטיקן שברומא – ולמיטב ידיעתנו, טרם פורסם.

וזה סיפור המעשה, כפי שקיבלו לפני שנים רבות מפי מאיש אמונים מירושלים עיה"ק:
 "הגאון הרבי מראדזין זצ"ל בעל התכלת, הצליח כידוע להיכנס למרתפי
 הוויסקי "מרתף למטה ממרתף" (כלשונו), ושם ראה את הפרוכת (או את הכלים?).
 "משיצא החוצה, לאחר רגעים מספר – פתאום חש הרבי שלא בטוב, והתעלף.
 משהשיבוהו להכרתו, תמה המלווה באוזני הרבי:

"מדוע זה נתעלף הרבי דווקא עכשיו לאחר שכבר יצא? מילא אם היה מתעלף
 בשעת הראייה והחימום, בהיותו עדיין בפנים מול מראה של "באו פריצים
 וחללוה". אולם עתה לאחר שכבר יצא, התעלפות זו על שום מה?"...

השיב לו הרבי הגדול תשובה מאלפת, שהביעה טפח מהלך מחשבתו הרחב:
 "כלום סבור אתה שהתעלפותי באה – על שום מה שראיתי שם בפנים?? לא
 מיניה ולא מקצתיה! התעלפותי זו באה – דווקא על רקע "מה שלא ראיתי",
 ויותר נכון: בגין פרט חשוב מאד, שאותו 'החמצתי' בשעת מעשה, כאשר לא
 השכלתי ברגע הנכון להקדיש לכך את מלוא תשומת לבי הראויה!"

המשיך הרבי והסביר:

"כידוע שוררת מחלוקת נרחבת בין דעות התנאים והאמוראים – בדבר
 מידותיה המדויקות של "אמות הכלים" והבניין שבבית המקדש (ראה מסכת
 כלים, פרק יז משנה ט, גמרא מנחות דף צז-צח; והשווה סוגיות הגמרא וביאורן בספרו הגדול
 של רבנו "סדרי טהרות" על מסכת כלים, מדף קסג. ואילך). כמו כן, ישנו אי בהירות
 נוספת, הקשור בנושא. והרי זה עתה, כאשר עסוק הייתי בהתבוננות בכלים
 השונים ובמידות הפרוכת כפי שידי הייתה מגעת בשעה החטופה שעמדה
 לרשותי – הוסחה דעתי מנקודה זו, ואלו התבוננתי במקומו אפשר שבכך היו
 נפתרות שאלות סבוכות אלו לתמיד!...

"אי לכך גבר עליי צערי שכן בשום אופן אין אני מסוגל לסלוח לעצמי על
 החמצה זו, עד שלא יכולתי להכילו בלבי, והתעלפתי..".

(=עד כאן – סיפור המעשה כפי שסיפר הגאון רבי יוסף צבי סג"ל שליט"א, ותשואות חן חן לו על כך,
 וכן על הרשות שניתנה לפרסם הדברים בשמו. בינו נא זאת, עד מה עמקו מחשבותיו של רבנו זצ"ל!)

*****

בשולי סקירה זו, יורשה להעיר:

עצם ביקורו של רבנו זצ"ל במקום האמור, ידוע ומקובל הוא מאז בקרב אנ"ש חסידי ראדזין. אבל, אין כל ידיעה מוסמכת ומקובלת, מה ראה או לא ראה רבנו שם. כפי הנראה מיעט רבנו זללה"ה להתבטא בעניין – מטעמים הכמוסים עמו¹⁴.

בנוסף לכך, הרי בזמן ההוא נתון היה רבנו כולו בכל מאודו בשיא מערכת הקודש שניהל – על עצם חידוש המצווה הקדושה של התכלת בציצית, אותה זכה כידוע רבנו זללה"ה להנחיל לישראל ובכך להשיב עטרת המצווה ליושנה. והרי אז נוהל בעצם כל ה"שקלא וטריא" והפולמוס הסוער בין גדולי וחכמי הדור; וכידוע גם רדיפות שונות ומשונות, נפלו אז בחלקו של רבנו, מכמה "אנשי דלא מעלי" אשר לא חסרו לדאבוננו. עד כי בעיצומה של הסערה ובעצם הימים ההם, חלה רבנו את מחלתו האחרונה אשר ממנה לא קם, כשלאחר תקופה קצרה נשבה ארון הקודש ורבנו הקדוש נתבקש לישיבה של מעלה, ביום ד' טבת בשנת תרנ"א, זי"ע.

כנראה גרמו הדברים לכך, כי מרבית הדברים הקשורים לעניין השתקעו ונשתכחו. ולהעלות על הכתב בנושאים אלו, כנראה שלא היה לרבנו זללה"ה כל חפץ בדבר ולא הוה ניחא ליה, מטעמים שונים וגם מובנים, ובפרט מאחר שהדברים לא נגעו "הלכה למעשה" לעצם עניין התכלת בציצית, וההסתמכות לפי האמור לגבי גוון התכלת אף היא מוגבלת מסיבות שונות, שכל זה כמובן היה אז הנידון העיקרי שעמד על הפרק. אי לכן אין פלא בדבר, שלא נשתמר מאומה בכתב מן הנושא הזה, ואף בעל פה המסורות מעורפלות ולא ברורות.

ואלו בנוגע לעדותו האמורה של ה"מלווה" את רבנו, אשר לפי הנמסר בספרו של הר"א מרקוס, שמו היה "ר' אברהם", ואשר גם נהג להציג כביכול תערוכות מוקטנות של "בית המקדש"?? – הדברים הללו אינם מסתדרים כל כך, בהמעטה:

שכן רבנו זללה"ה כידוע, נסע מספר פעמים למדינת איטליה לצורך מצוות התכלת בציצית, ובדרך כלל מיעט לקחת גבאים או מלווים אם כלל, כדרכו בקודש בעת נסיעותיו לחוץ לארץ, מלבד בפעם האחרונה שרבנו נסע לאיטליה לפני פטירתו, שאז לקח עמו לנסיעה זו את בנו ממלא מקומו בקודש, רבנו ה"תפארת יוסף" זצ"ל, שהיה אז אברך צעיר). וכן כידוע נסע עמו המשמש בקודש הנודע בין אנ"ש בשם "רבי חיים

¹⁴ רק זאת זכינו לשמוע פעם תחת אחד השיחים מפי כ"ק מרן אדמו"ר [מוהרא"י] זצלה"ה, שבאחד הימים ראה בחצר הקודש ראדזין מקום מגוריו קודם המלחמה, מכתב הנרשם בכתב יד קדשו של מרן בעל "אורחות חיים" זי"ע ונכתב על גבי נייר כחול, שעליו מתנוססות למעלה המילים "פה עיר רומי, תיחרב במהרה בימינו" (=על משקל הפוך מן "פה עיר הקודש ירושלים תיבנה ותיכון במהרה בימינו" ..)

הרובישובר" (על שם מקומו. שם משפחתו לא נשתמר, הוא האריך ימים ונפטר בגיל זקנה, ובארץ ישראל עוד היו חסיד אחד או שניים, שעדיין זכרוהו מראדזין). רבי חיים זה, גם כן לא ידוע אם נכנס עם רבנו למקומות הללו, ובכל אופן ברור שמיעט לדבר על כל זה, כנראה על דעת רבנו שלא חפץ לעשות מזה "עניין". הוא בוודאי לא היה "עורך תערוכות של בית המקדש" כלשהו, כעדותו של מרקוס, ואף שמו אינו מתאים לתיאורו. כמו כן ידוע אף על אחד מן הגבאים הוותיקים ור' ישראל קוצקר שמו, שצורף אף הוא לרבנו באחת הנסיעות, גבאי זה הלך לעולמו באותו יום שרבנו נסתלק לגנוי מרומים, ואף הוא אינו מתאים לתיאור.

אולם יתכן (וגם זאת רק כהשערה בעלמא) – כי אותו "ר' אברהם" (או שם אחר) הימנו שאב כביכול ר"א מרקוס את תיאורו, התלווה פעם לביקורו של רבנו, לא בתור "מלווה" או "חסיד" אלא בתור סתם "מבקר" מהצד, אשר הזדמן אז באקראי לרומא לצורך חקירותיו העצמיות ובגין "תערוכותיו"; ושמה נשתתף בתור חלק ממשלחת מבקרים כלשהי וכדומה, לאורך חלק מסוים בלבד בביקור. יתכן גם שהנ"ל שהה אז ברומא באותה תקופה או בסמוך לה, וניסה אפוא לשוות לביקורו האמור ממד "דרמטי" כביכול המתקשר לביקורו של רבנו שם, באותה תקופת זמן. ומי היודע!

*

לגופו של עניין ה"ציץ", כבר רבות נכתב על כך, בקשר לציץ שראה רבי אליעזר ברי יוסי:

יש הסבורים כי היו שם כמה סוגי ציץ, וסדר השורות אינו מעכב; אחרים טענו, שהציץ הנמצא ברומי שייך היה בכלל ל"בית שני", ואלו ב"בית ראשון" היה קיים ציץ אחר. אחרים עוד מגדילים לומר, שאותו הציץ שנראה ברומי, כפי הנראה שייך היה לאחד הכוהנים הגדולים שבסוף ימי בית שני, שלא היו מן המהוגנים והצדיקים כידוע – אי לכך אפשר שדאג לעצמו עם כניסתו לכהונתו ותפקידו, כי יסדרו עבורו ציץ לפי ראות עיניו והחלטתו (חלק מכוהנים אלה, היו גם "צדוקים" שכידוע לא האמינו בתורה שבעל-פה, ר"ל)

מאלפים ביותר בהקשר לעדותו של רבי אליעזר ברבי יוסי – הינם דבריו של אחד מגדולי הראשונים הנודעים, הלא הוא רבנו המאירי ז"ל, אשר עומד אף הוא בפירושו "בית הבחירה" למסכת שבת¹⁵ על סתירה זו שבין עדותו של רבי אליעזר לבין הברייתא המתארת את הציץ באופן אחר, והוא כותב על כך את הדברים הבאים:

¹⁵ ג, ב.

בגדי פְּהִלָּה

צורתו ומדתו

וְעִשִּׂיתָ צִיץ זָהָב וּפְתִיחַת עָלָיו וּפְתִיחַת חֹתֶם קֹדֶשׁ לָהּ:

הַצִּיץ הָיָה כְּמִין טָס שֶׁל זָהָב, רָחֲבוּ לְכָל הַפָּחוֹת שְׁנֵי אֶצְבָּעוֹת, וּמְקִיף עַל הַמִּצַּח מֵאֲזֵן לְאֲזֵן (סוכה ה.). שְׁעוֹר שְׁנֵי אֶצְבָּעוֹת הוּא מְדַרְבְּנָן, לְפִי שְׁסֻתָּם מִצַּח בְּרַחֵב שְׁנֵי אֶצְבָּעוֹת (תוסי' סוכה ה. ד"ה ואל), אָבֵל מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ שְׁעוֹר, אֶלֶּא כָּל אֶחָד לְפִי מְצָחוֹ (קריית ספר כלי המקדש פ"ט ה"א).

מֵדַת עֵבֵי הַצִּיץ לֹא נִתְבָּאָרָה, וַיִּתְּכֵן שֶׁהָיָה בְּעֵבֵי דִינָר זָהָב הַמְּקַבֵּל בְּזַמְנָם (בגדי כהונה).

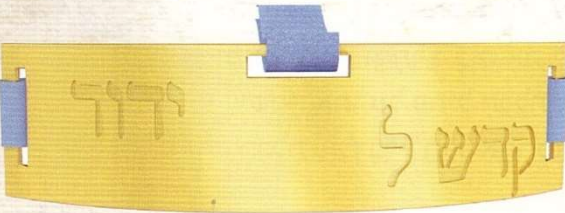
הַכָּתָב שֶׁעָלָיו

עַל הַצִּיץ הָיוּ חֻקוּקִים תְּבוֹת קֹדֶשׁ לָהּ, וְנִחְלְקוּ בְּזֶה תְּנָאִים (סוכה ה.), לְדַעַת תְּנָא קָמָא הָיָה כְּתוּב בְּשְׁנֵי שׁוֹרוֹת, קֹדֶשׁ לְמִלְמָטָה וְה' מְלִמְעָלָה. אַף לְדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי נִכְתָּב הַכָּל בְּשׁוֹרָה אַחַת.

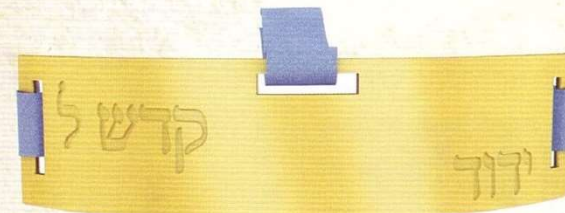
שורה אחת

הַרְמַב"ם (כלי המקדש פ"ט ה"א) פָּסַק כְּדַעַת תְּנָא קָמָא. וְנִחְלְקוּ הָרֵאשׁוֹנִים בְּאֶפֶן הַפְּתִיחָה: דַּעַת רַבִּינוּ תָּם (הובא בתוסי' שבת סג ד"ה וכתוב) שֶׁהָיָה כְּתוּב קֹדֶשׁ לְ בַתְּחִלַּת הַשׁוֹרָה הַשְּׁנִיָּה, וְה' בְּסוֹף הַשׁוֹרָה הָרֵאשׁוֹנָה, כְּדִי שִׁיֵּהָא נִקְרָא יָפָה קֹדֶשׁ לָהּ.

דעת רבינו תם

וְדַעַת הָרֵאב"ד (הובא ברבינו בחיי שמות כח לו) וְעוֹד רֵאשׁוֹנִים, שֶׁהָיָה כְּתוּב קֹדֶשׁ לְ בְּסוֹף הַשׁוֹרָה הָרֵאשׁוֹנָה, וְה' בַּתְּחִלַּת הַשׁוֹרָה הַשְּׁנִיָּה. וְכָל זֶה לְכַתְּחִלָּה, אַף אִם כְּתָבוּ בְּשׁוֹרָה אַחַת כָּשׁוּר, וּפְעָמִים שְׂאֲכָן כְּתָבוּ זֹאת בְּשׁוֹרָה אַחַת, כְּשֶׁלֹּא הֶצְלִיחוּ לְכַתְּבוּ בְּשְׁנֵי שׁוֹרוֹת (רמב"ם כלי המקדש פ"ט ה"ב).

דעת הראב"ד

השיטות השונות בסדר כתיבת השם על "הציץ"

מתוך חומש "עוז והדר" (=כל הזכויות שמורות להוצאת החומש)

"ואף על פי שמגדולי החכמים (=הכוונה לרבי אליעזר ברבי יוסי בגמרא) העידו "אני ראיתיו ברומי, וכתוב עליו 'קדש לה' בשיטה אחת, לא הכחישו (חכמים) את הידוע אצלם, אף בעדות ראיה" (!).

עד כאן לשון "רבנו המאירי". והדברים הנשגבים הללו מדברים בעד עצמם!

מתוך הדברים הללו, שצוינו והובאו בדור האחרון בידי כמה מגדולי המחברים, נמצאנו למדים על כל פנים, עד מה חשובה וקובעת היא "המסורת" לבדה, בכל תחומי ודיני ודרכי התורה – וכוחה וסמכותה עולה היא אפילו על הנראה והמוחש כביכול לעין! והדברים מפליאים ומאירים.

כך או כך, מעבר לשיטות השונות שנאמרו ונשנו בעניין ציץ הקודש של כהן גדול – לא נוכל כמובן לדעת מאומה בוודאי "עד עמד פהן לאוירים ולתמים"¹⁶ בביאת גואל צדקנו ובבניין בית מקדשנו ותפארתנו

במהרה בימינו – –

אמן כן יהי רצון!!

©

כל הזכויות שמורות

להוצאת "תפארת ראדזין"

¹⁶ ספר עזרא ב-גו.